

SADZIĆ SIĘ (131) *vb impf*

się (106), się (25).

W inf -a- (33), -ã- (1) *SkarŻyw*; *w imp* a *pochylone*; *w pozostałych formach* -a- (73), -ã- (13); -ã- *GliczKsiąż* (5), *MycPrz*, *SkarJedn* (2), *SkarŻyw*; -a- : -ã- *BielKron* (2:1), *Mącz* (12:1), *StryjKron* (2:2).

inf sadzić się (37). ◇ *praes 1 sg* sadzę się (3). ◇ *2 sg* sadzisz się (1). ◇ *3 sg* sadzi się (26). ◇ *1 pl* sadzimy się *CzechEp* (2), *sadzi(e)m się* (1) *SkarJedn*. ◇ *2 pl* sadzicie się (3). ◇ *3 pl* sadzą się (18). ◇ *praet 3 sg m* sadził się (9). *f* sadziła się (1). ◇ *3 pl m pers* sadzili się (7). ◇ *imp 2 sg* sádz się (4). ◇ *con 2 sg m* byś się sadził (1). ◇ *3 sg m* by się sadził (7). [*n* by się sadziło.] ◇ *3 pl m pers* by się sadzili (2). ◇ *part praes act* sadząc się (9).

Sł stp s.v. sadzić, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w. s.v. sadzić.

1. *Zajmować miejsce* (14) :

sadzić się gdzie (2): *Przytąpiwfy Heliafz/ ku wżytkim ták rzecze: [...] A tom ia iuż iedno łam zołtał tu s łług Páńfkich/ Nuż czterzy łtá pięćdziesiat też tu iest Báálfkich. Y owych też czterzy łtá co łie w gáioch łádzą HistHel B4v. Cf Zwrot.*

Zwrot: »sadzić się na pierwszym miejscu« (1): *Rzekł [Jezus] lepak ku wezwánym podobieństwo/ [...] mówiąc knim. Gdy będziełz wezwan od kogo ná śwádzbę/ nie łádz łię ná pierwszym mieyfcu [ne discumbas in primo accubitu]/ by więc wczciwfy nád cię nie był wezwan od niego. BudNT Luc 14/8.*

a. *Osiedlać się [gdzie]* (8) : *aby Stharósthovie polćzi nyebronili się sadzicz łvdziom nad brzegy zyemye Moldawfkiei LibLeg 6/157, 6/157; Bogu cześć/ łławá páńftwu/ wżdyby rołłá s tego. Gdyby łie tám [tj. na opustoszałych polach podolskich] po trołze/ wżdy łudzye łádzili RejZwierz 110v; [król rzymski Tullus Hostylius] Gorę ktorą zowá Cellius/ ku miáftu przydał/ ná ktorey łie dopuścił łádzic łudzyom nie oliádtým BielKron 101; RejZwierz 247v; Od kościółá y chwały Bożey ci święci [tj. patriarchowie Starego Testamentu] poczynáli/ gdziekolwiek łię chocia námáły czás łádzili. SkarŻyw 348, 283.*

Szereg: »nie sadzić się ani osiadać« (1): *Oświeconemu pokoleniu Słowieńfkiemu [...] dawamy [...] wżythki kráiny od pułnocnego morzá wielkiego Oceaná lodowátego/ áż do morzá Włofkiego/ łkálnego/ południe⁸⁰ áby w tych kráinách żadny nie łmiał łie łádzic áni oliadác/ iedno wáfze pokolenie BielKron 337v.*

b. *O substancjach: osadzać się, zbierać się, gromadzić się* (3) :

sadzić się z czego (1): *druga [wilgość przyrodzona] któręy wietrzność pánuie/ zowá iá [po łacinie] bilis, á my iáfná żołciá/ ábowiem łye z niey żołć łádzi SienLek Vuu2.*

sadzić się w kim (1): *W piyánym tho narychley poznawáią rádzi/ Ktora łie komplexia w nim nabárzyey łádzi. RejWiz 117v.*

sadzić się gdzie (1): *SienLek 112v; [Możelz theż y táníłze kádzenie mieć/ zebrałfy w kupkę łufy/ które łie łádzą pod wodkámı wonnymi SienHerb [578]a].*

W porównaniu (1): *poznác theż y po moczu záłtąpienie [tj. zająłcie w ciążę]/ ábowiem tákich páń/ mocz gęłty bywa/ á odełpodż łye łádzi iákoby gęłi mech SienLek 112v.*

c. *O pszczołach [gdzie]* (1) : *Roie też pćzoł nie tilko w hulach, w pćzelnikach: ale też w drzewach wydupniałych łie łádzą [et arboribus cavatis mellificant] MiechGlab 77.*

2. *Opierać się, polegać na kimś lub na czymś; liczyć na kogoś lub na coś; niti Modrz; ponere fundamenta Cn (59)* :

sadzić się na kogo, na co (16): prorok vpomina człowieka aby sie nic nie ładził na żadne świeckie wspomozienie *RejPs* 215, Ff7v; Ani na wyle ludzi ładzić sie mamy. *KromRozm II* q2 *marg*; ROzterku tego który sie dzyał w Niemcech [...] nikt inlzy nie był przyczyną wietfzą/ iedno káznodzieie nie vmiętni/ ktorzy sie na swoie mnimánie ładzą *BielKron* 202; *Mqcz* 385a; Dobroć práwie vprzeymą tu [*u Pawła Wilczka*] malz s przyrodzenia/ Ale sie na tę nie ładz nie dzyálay mu krzywdy/ Pewnie ze cie tám władzi gdzieś nie bywał nigdy. *PaprpAn* I2v, Gg; [A wszakże, Miłościwy Panie, nie chciałbych sie ja na pamięć na swą sadzić, jesli by było tam [*tj. w zwróceniu długu*] co innego, tedy bych ja nie chciał W(aszej) W(ielmożności) szkody w tym życzyć. *ListyPol I* 1529/6; *HistTroj* C4v]. Cf »na rozum się sadzić«.

sadzić się na kim, na czym (44): *RejKup* f8; Co kolwyek kácerftw było od początku wyáry krzełciyáńlkyey do tych czáfów/ bárzo ich málo naydzyełz/ ktoreby lye na Ewángeliey á na flowye bożym nye ładžili. *KromRozm I* M; *KromRozm II* i2 [2 r.], p2, p4 [2 r.], r4v, f3v; *KromRozm III* D8v, Iv; A iegli lye kto ładzi na práwie piłánym/ iż *Reus* ma być *ter citatus* [*tj. pozwany ma być trzykrotnie wezwany do stawienia się przed sądem*] [...] niechay ten weźrzy w glozę *Specu:Saxo:lib: II, articu:14*, tám obaczy iż lye na tym bárzo myli. *GroicPorz* q2; *RejZwierz* 3; *RejAp* 124v; *RejPos* 163v; Wiárá tedy náłzá nieładzi się na téy proftéy powieści tak bárzo/ ácz iéy potrzebuie: ále na wielkich táiemnicach/ ktoré tá powieść w łobie záwięzuie. *BiałKat* 71; *WujJud* 68v, 103v; *CzechRozm* 76; Są tedy obyczáie iákoby źrzodlá á początki/ z ktorych práwá cieć y płynąc máią. Lecz te práwá máią się na iákiey przyczynie ładzić. *ModrzBaz* 70, 89v; *ModrzBazBud* ¶6; Zmowá oná z Páwłem ś. na ktorey się głupie ładzą/ tylo na czás trwác miálá/ poki było trzebá/ aby Piotr ś. [...] od żydow nie odchodził *SkarJedn* 95; y to ielzczę ktemu *X&langb;iqdz&rangb; K&langb;anonik&rangb;* przydawa [...] / że się my na lzkolnych Grámmátyckich różnicách ładžimy *CzechEp* 93; będę też o tym słowie Bożym/ onych łtárych/ zdánia/ wyroki/ y świádectwá przypominał (*marg*) Choćiáz iá nie ładzę się na ludziach ále na łámym słowie Bożym. (-): aby się to pokazáło/ iż [...] *CzechEp* 128, 360; *NiemObr* 124; Iełt to znák niedołkonálego łercá/ y zgołá niepotężnego vmyłłu/ vłtáwy łtárlzych łwych łkrzętnie rozbierác/ y ładzić się na káždyy rzeczy/ ktora bywa rołkazána: [...] y káždégo rołkazánia bádác sie łpofobu/ chocia iełt zákryty *ReszPrz* Av, 17; *SkarKazSej* 670b; [*HerbOdpow* E8, I3v; *JanWróz* 18; Nie długo sie ołtoi/ co sie na niey [*fortunie*] ładzi/ Bo go w tym co mu dáłá/ w krotkim czáfie zdrádzi. *CebWirzbTabl* 52]. Cf *Ze zdaniem dopełnieniowym*, »na gruncie się sadzić«, »na rozumie się sadzić«, »sadzić się na swym zdaniu«.

sadzić się w czym (1): I będę každemu radził By się ninačzjm nie ładził [!] Iedno w Łáfcze Pana łwego Iełli chce mieć czo dobrego *RejKup* f8.

Ze zdaniem dopełnieniowym [z zapowiednikiem: na tym; iż (1), [aby]] (1): Dawnoć czáfu pokoiu/ káždy gárnie k łobye. A zwłáłzczá gdy márnny łwiát/ tak sie na tym ładzi/ Iż kto vmie więcey dáć/ przy tym rychley zdrádzi. *RejZwierz* A3; [Lecz ci ktorzy Czynłz lichwą zowá na tym się ładzą/ iż kupowánie Czynłzow nie iełt prawdziwe kupowánie/ ále tylko požyczánie pieniędzy/ aby od nich roczny dochod plácono. *ŚmigłLichwa* 52].

Zwroty: »na gruncie, na fundamencie się sadzić« [szyk zmienny] (3:1): pan/ iako wiele przes wzgardzóné v świata ludzie/ mjiiając [!] zácne/ íprawuie/ tak téż ty świétné gdy się na prawém gruncie niéładzą porzucá *MurzNT* 11; *KromRozm II* q3v; *KromRozm III* A4v; [mowy] Natym iednym fundamencie sadzic się muszą ktory załozyc potrzeba. Iz Polacy zadney przyczyny niedali. *ActReg* 149; [To ábowiem napierwłzy ieft fundáment/ ná ktorym fię fádzi záchowanie y pomnozenie Bráctwá [zakonnego]: zgromádzác fię wípoł/ rádźic o rzeczách pożytecznych Bráctwu świétemu. *BzowRóż* 121 (*Linde s.v. sadzić*)].

»na (swoj) rozum, na [czyim – „swoim” (7)] rozumie się sadzić« [szyk zmienny] (9:8): A yednák y tego by fye żaden íam yeden álbo killká ich wáżyć/ áni fye ná fwoy rozum fádźic nyemyeli/ y w máłych á lekkich rzeczach. *KromRozm I* O; A nye podoba fye co komu w kofćyele/ cyerp z pokorą y íkromnoćyą/ nye fádzac fye [lege: sadzac sie] wífetecznye ná fwoy rozum. *KromRozm I* O2v; kto o fwey náuce wyele dżyerży/ á fádzi fye ná fwym rozumye/ ten yéścze nic nyeumye/ by téż nawyęcey vmyał. *KromRozm II* p2v, iv, p2v, p3 [2 r.], p3v, t3 [2 r.]; *KromRozm III* O4v; [rzymski cesarz *Nerwa*] Przez fię nic nie ípráwował/ tylko miał ná to wyfádzone ludzi/ bo był miłofierny/ nie íkwáplivy/ ná fwoy fię rozum nie fádził *BielKron* 148v; *RejPos* 95v, 306; *BielSat* N4v; *WujJud* 127v; [historycy i poeci *greccy*] niewiedząc coby to był zá íawan álbo Ion ich przodek [...] zmyłlili íobie íákiegoś drugiego íaoná przodká [...]. A ták niedocztánim Híftoriy Swiętych/ ácz fię ná wielkie rozumy fádzili/ ku fwoiey hańbie dawności poczátkow narodu íwego íamifz íobie więli. *StryjKron* 16; [Nie fádz fię ná fwe rozumy/ Máło znajdá takie dumy. Vcz fię czytájąc me rymy/ Chcefzli doftáwác żwierzyny. *BielawMyśl* A3; *HerbOdpow* T8v].

»sadzić się na swym (a. swoim) (własnym) zdaniu« (2): *RejPos* 306; Iedno fię wždy ítrzeż omylic w tym hárdim mniemániu/ Boć nie dobrze kto fię fádzi ná fwym włálnym zdániu. *HistLan* A2.

3. *Wysilać się, kusić się o coś, uwziąć się na coś; usilnie dążyć do czegoś, starać się o coś; contendere, intendere, tendere* *Mącz* [w tym: na kogo, na co (33)] (35) : *RejRozpr* I3v; Y Kxieża chocż chodzą ítady Máło y w nich znajdzie rady Chocż fye nato hardzie fádzą Alie íafem wieczey wadzą *RejKup* p3; ludzie s pólpolite⁸⁰ obyczáyá tych czáfów/ ni nacż wyęcey fię nye fádzą/ yedno ná wyele kofztownych á drogocenyonych ífat *GliczKsiqż* E8v, C4, N5v; *Petere sublime*, Ná wyfokie fię rzeczy fádźic. *Mącz* 295b; *Assumere sibi, Prziwłáfzzác* [!] íobie/ fádzic fię na co. *Mącz* 432c; *Tendebat summa ope*, ut *consul creatur*, Wielmi fię ná to fádził chcąc być *Burmístrzem*. *Mącz* 444a; *Ad id unum omnes cogitationes intendit*, Wfzítek fię ná to fádzi. *Mącz* 445a, 114d [2 r.], 257a, 350b, 444a, c; *HistLan* E2; *MycPrz II* A4v; *Krolá Litewfkiego Synowiec* iego [...] fádzac fię ná opánowanie Litewfkiey ziémie/ we ípiączki zábił *StryjKron* 335; *Witołt Kieyfútowic* będąc mężem wielkiego íercá/ y wyfokiey myfli/ fádził fię téż ná wielkie Xięftwo Litewfkie *StryjKron* 482, 667; *PudłFr* 76; [Nihil agis. Prožno fię fádzifz. *TerentMatKęł* L8v; *Przećię ná co fię* [*Zygmunt III*] fádził dokazał íwoiego *KmitaŻyw* D4].

cum inf (1): [*Amurates*] Iuż fię íáwnie fádził pófięć páńftwo *Greckie*/ y wielką część *Trácyey* pod fwą moc iuż był podbił *BielKron* 240.

Ze zdaniem dopełnieniowym [zawsze: z zapowiednikiem – na to; aby] (3): Abyś miał być wiecznie żyw/ ták fię ná to fádzifz. *RejWiz* 21v; pan *Bog* kocha fię w tákich/ ktorzy mimo tę wládzą zá

którą mogą to co chcą/ ładzą fie ná tho/ áby theż nálládowáli páná Bogá w dobroći/ y w mądrości
GórnDworz Gg4v, I5.

W porównaniu (1): A którym kłztałtem gdy zbiorą z wielkiego dżdża pothoki/ Siłnym gwałtem
ze wład zbiorą wnet zarázem potopy: w powódz co fię więc náwinie/ thák fię ładzi ich [*wrogich nam
ludzi*] myślenie/ ná náłze zátrácenie. *ArtKanc K15v.*

Zwroty: »na wielką rzecz (wielkie rzeczy) się sadzić« [*szyk zmienny*] (3): *BielKom C2; Naydzye
tákowych dofić/ ktorzy nic nye vmyawłfy/ ładzą fie ná wyełkye rzeczy GliczKsiqz L6; Ná wielkie fie
tu rzeczy ładzićie/ Zda mi fie śmiech z siebie vczynicie. BielSjem 29.*

»na wielkie wymysły się sadzić« (1): *SIenieńscy ząwždy łtanow/ Rycerfkich pátrzyli/ Ná wielkie
fie wymyłfy/ nigdy nie ładzili. RejZwierz 58.*

a. Współzawodniczyć z kimś, rywalizować (3) :

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): Owa iedná [*córka*] przed drugą ná to fie ładziłá/ Iákoby ná wżem
oycu pilniey włużyłá. *HistLan D3.*

Zwrot: »jeden na drugiego, nad drugiego, przed drugim się sadzić« [*szyk zmienny*] (1:1:1):
*Muneribus cum aliquo contendere, Vpominkámi fie uprzedzác/ ładzić yeden ná drugiego. Mqcz
444c; HistLan D3; Więc fię ieden w chytróści nád drugiego ładzi: Y ná złá rzecz rad ózulf łgarzowi
porádzi. KlonWor 8.*

b. O plantacji chmielu [na co] (1) : *Chmiele ładzić/ bo ten w wielką drogość wchodzi: y ná rządne
chmielniki [tj. plantacje] fie ładzić: y ná iedno mieyfce gdy fie rodzą chowác GostGosp 98.*

4. Przykładać się do czegoś; operam dare, studere Mqcz [w tym: na co (8)] (9) : *Dictioni operam
dare, Wymowności pilnym być Sądzić fie ná rzecz Mqcz 86d; Studet hoc, Ná to fie ładzi. Mqcz 423b,
264d, 296d, 336d, 423b, c.*

W przeciwstawieniu: »sadzić się ... nie dbać« (1): *Pożytecznieyfláć yeft dác ná wyełkye myełce fyná
ná náuki/ niż go w myáftecżku przy Bákalarzu báwić/ kędy fie yedno ná rybáldią álbo łekundánią
ładzi/ á o náuki nyedba. GliczKsiqz M.*

a. Kłaść nacisk, upierać się [na czym] (1) :

Ze zdaniem dopełnieniowym [z zapowiednikiem: na tym; aby] (1): *My áczkolwiek fię ná tym nie
ładziem/ áby nam ná byćie S. Piotrá w Rzymie/ wywodow z piłmá potrzebá [...] włzákże [...] SkarJedn
85; [Abowiem nigdy fie ná tym łamym Apołtołowie nieładzili: áby Nauka ich była piłana na papierze;
ale więcey/ ná łercach wierzących. HerbOdpow V4v].*

5. Zasadzać się, czyhać na coś, atakować kogoś [na kogo, na co] (5) : *Bo włfyłcy łprzećiwnicy
co fie ná myę ładzą/ Przed możnołcyą Pánye twą włfyłcy tył podádzą LubPs Cv, E2, N6; Obległ
gi iuz łrogi á widomy nieprzyiaciel ze włzech łtron [...] ładząc fie ná zginienie iego. RejPos 197;
Któryby ná páłtérzá/ źwiierz fie/ łwégo ładził/ A ná złá śmierć/ lub w zły raz/ radby go w prowadził?
GostCast 66.*

6. Występować przeciw komuś; resistere Mqcz [przeciw komu] (3) : *Tendere adversus autoritatem
senatus nephas est, Przeciwić ładzić fie przeciw rádzie yeft wielki wyłtęp. Mqcz 444a, 112b, 397b;
[GDzieby fie ktho chciał [...] ná one też dawne przygody obejzrzec [...]: mam záttho żeby záprawdę
nietrudno to mógł obáczyć/ ifz dziś/ ácz fie to podobno nieták iásnie dawa widzieć/ ále przedfie/ tołz*

po dzifz dzień fie włudziech/ tych ktorzy fie przeciw Bogu y oblubienicy iego fádzą [...] potykáło. *WizFaleczDucha przedm A2*].

7. W funkcji strony biernej (6) :

a. *Być pisany* (5) : Y iuzby káždè/ e / znáczonè krèfką bydź muśiáło, coby *superfluum* było. Ale rychlýbywm rzékł: ten *vocatiuus*, Pánie, *domine*, niech idźie profytym/ e / bez krèfki: nigdźiéy fie bowiém/ e / nie fádzi. *JanNKar E3v, C4 [3 r.]*, E3v.

b. *Być zakładanym* (1) :

Fraza: »miasto (a. [miasteczko]) się sadzi; [wieś poczęła się sadzić]« (1): [Bóg] Kiedy zaś chce/ puftynią w piękną rzekę mieni/ Y piałek w łakę pełną łtrumieni. Gdźie potym vtrapiony głodem lud prowadźi: A oto zacné miáłto fye fádzi. *KochPs 166*; [Ta wieś ab annis 6 poczęła się sadzić, w który już jest kmieci 60 in laneis 37. *LustrSand 137, 137*; *PrzywPozn 1571 nr 156 175*].

Synonimy: **1.1.a.** *osiadać, siedlić się; 2. opierać się, polegać; 3. brać się, kusić się; 4. przyczyniać się, przykładać się, starać się; 5. czyhać, kusić się; 6. obarzać się, oponować się, przeciwić się, występować.*

Formacje współrdzenne cf **SADZIĆ**.

Cf **SADZĄCY SIĘ, SADZENIE, SADZENIE SIĘ**

JR, (LW, MC, MN)